

Carpathica-Карпатика

Випуск 35

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ
ТА КОНФЕСІЙНО-НАЦІОНАЛЬНА
ІДЕНТИЧНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

УДК 327 [(477)+ (4-11) + (4-191.2)];
ББК ф 4 (4) : з 37 (4)
К - 26

Редакційна колегія:

Вегеш М.М., доктор історичних наук, професор (голова редколегії)
Віднянський С.В., доктор історичних наук, професор
Данилюк Д.Д., доктор історичних наук, професор
Задорожний В.Є., доктор історичних наук, професор
Котигорошко В.Г., доктор історичних наук, професор
Марина В.В., кандидат історичних наук, доцент
Ресніт О.П., доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України
Тиводар М.П., доктор історичних наук, професор

Рецензенти:

Задорожний В.Є., доктор історичних наук, професор кафедри історії України УжНУ.

Віднянський С.В., доктор історичних наук, професор, завідувач відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України.

Відповідальні за випуск:

Фенич В.І., кандидат історичних наук, доцент

Сергієнко Т.С., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

Технічний секретар:

Росак В.М., інженер I-ої категорії.

Рекомендовано до друку Вченою Радою УжНУ, протокол № 12 від "21" грудня 2006 р.

Наукове фахове видання, в якому публікуються результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук / Додаток до постанови ВАК України від 11 квітня 2001 р., №5-05/4. Бюлетень ВАК України, №3, 2001.

Статті публікуються в авторській редакції.

До тридцять п'ятого випуску наукового збірника „Carpatica-Carpatika“ ввійшли частково результати роботи над держбюджетною темою 547 „Конфесійна і національна ідентичність населення Українських Карпат XVIII–XX ст.“, що виконувалася в НДІ карпатознавства УжНУ 2004–2006 рр. та матеріали міжрегіонального „круглого столу“: „Україна–ЄС: досвід Центрально–Європейських країн щодо євроінтеграційних процесів“, який відбувся 11 травня 2005 року за ініціативи НДІ карпатознавства УжНУ.

© Carpatica – Carpatika. Випуск – 35. Європейські цінності та конфесійно-національна ідентичність населення Українських Карпат, 2006.

З М І С Т

<i>Вегеш Микола</i> СЛОВО ПРО ВЧЕНОГО	7
<i>Віднянський Степан</i> УКРАЇНА – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	9
МІЖНАРОДНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ	15
<i>Баранчикова Марта</i> МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄС	16
<i>Вовканич Іван, Сюсько Іван</i> СТОСУНКИ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ДОСВІДУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ	25
<i>Волощук Сергій</i> ПІДГОТОВКА ТА ВСТУП ДО НАТО КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО – СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЕТАПИ ТА УРОКИ	32
<i>Кіш Єва</i> ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА ЯК СКЛАДОВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	48
<i>Ковчар Отто</i> СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ РОЗШИРЕННЯ ЄС: НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ ВІДНОСИН	58
<i>Лендъєл Мирослава</i> РОЛЬ АГЕНТСТВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА І ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	65
<i>Сергієнко Тетяна</i> ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ СЛОВАЧЧИНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	74
<i>Скоблик Володимир, Слінецький Олег</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА 1990-х рр. У ПОЛЬЩІ: ДИЛЕМИ УЧАСНИЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ І ЕФЕКТИВНОСТІ	78
<i>Сополіга Мирослав</i> УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ СЛОВАЧЧИНИ (ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ)	83
<i>Торної Йосип</i> ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА УГОРЩИНОЮ І НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПІСЛЯ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	96

<i>Устич Іван</i> НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА СУВЕРЕНІТЕТ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	106
ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ	116
<i>Андрухів Ігор</i> ЛІКВІДАЦІЯ ГРОМАД ТА МОНАСТИРІВ РИМО- КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРЕНАХ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 1944–1960 рр.	117
<i>Баранді Гергелъ</i> ЗВ'ЯЗКИ УГОРЦІВ ІЗ ГРЕЦЬКОЮ ЦЕРКВОЮ ДО 1196 РОКУ	126
<i>Бедь Віктор</i> ПРАВОСЛАВНА ВІРА РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ ТА УЖГОРОДСЬКА ЦЕРКОВНА УНІЯ 1646 РОКУ	138
<i>Безега Тетяна</i> ВПЛИВ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (історична ретроспектива)	152
<i>Данилець Юрій</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ЄПИСКОПА НОВОСАДСЬКО- БАЧКЬСЬКОГО ПРИНЕЯ (ЧИРИЧА) НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ В 1927–1928 рр.	161
<i>Кічера Віктор</i> ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК МУКАЧІВСЬКОГО ТА ІМСТІЧІВСЬКОГО МОНАСТИРІВ МУКАЧІВСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ В 20–30-х рр. ХХ ст.	167
О НЕКОТОРЫХ ДОКУМЕНТАХ ГОСУДАРСТВЕННОГО АРХИВА ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ ПО ИСТОРИИ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ В ЗАКАРПАТЬЕ /Подготовка и публикация документов <i>Выскварко Сергей</i>	175
<i>Росак Віктор</i> ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ЗАКАРПАТТІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ	184
<i>Росак Віктор, Сергієнко Тетяна, Безега Тетяна</i> ПРАВОСЛАВНО-КАТОЛИЦЬКІ ВЗАЄМИНИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНИЙ ДИСКУРС І ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ	196
ЛІКВІДАЦІЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ЗАКАРПАТТІ: документи та матеріали (жовтень 1947–січень 1948 рр.) / Підготовка та публікація документів <i>Сергієнко Тетяна</i>	203
<i>Фенич Володимир</i> ГРЕКО-КАТОЛИКИ, ПРАВОСЛАВНІ І ВЛАДА НА ЗАКАРПАТТІ (осінь 1944 – зима 1946 рр.)	232

<i>Шніцер Ігор</i> КАТОЛИЦЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РУХ НА СЛОВАЧЧИНІ В 1918–1919 рр.	247
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ	253
<i>Мателешко Юрій</i> ГРАДИ – ВОЛОСТІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ: СПРОБА СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ	254
<i>Басараб Михайло</i> РОЛЬ І МІСЦЕ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗАКАРПАТТЯ В ПРОЦЕСІ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ	282
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ	292
<i>Гайдош Мар'ян, Роман Світлана</i> УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РАДА ПРЯШІВЩИНИ І СПРОБИ ВИРІШЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ В ПІСЛЯВОЄННІЙ СХІДНІЙ ЄВРОПІ	293
<i>Ферков Оксана</i> ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ УГОРСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ ст.	299
РЕЦЕНЗІЇ	306
<i>Тиводар Михайло</i> РЕЦЕНЗІЯ на монографію М.Глушка „Генезис тваринного запрягу в Україні (культурно-історична проблема)” – Львів, 2003. – 444 с.	307
<i>Токар Маріан</i> АКСЕЛЬ ШМІДТ – ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ (До перевидання книжки „Україна. Країна майбутнього” українською мовою)	312
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	316

часом по-блюзнірському називають виключно „електоратом”), але неможливо зрозуміти подеколи брутальних втручань релігії в політику, а значення підтримки церкви важко переоцінити [1, 28].

1. Берез І. Чи житимемо краще? // Новини Закарпаття. – 1994 р. – 16 квітня. – С.6.
2. Бондаренко В. Релігія і політика // Людина і світ. – 1998. – №2. – С.25-28.
3. Гаджиев К.С. Введение в политическую науку. Изд. 2-е. – М.: Логос, 2000. – С. 289, 293.
4. Дудар Н.П., Шангіна Л.І. Віра й релігія в житті українців // Національна безпека. – 2000. – №10. – С.83-98.
5. Зінченко А. Чадне кадило (як московська патріархія „не втручалася в політику”) // Українське слово. – 2005. – 9-15 лютого. – № 6. – С. 6-7.
6. Лузан А., Дементієва В. Релігійні елементи в системі легітимізації влади // Нова політика. – 2000. – №3. – С. 25-31.
7. Наливайко Дмитро. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. – К.: Основи, 1998. – С. 258-259.
8. НБУ ім. В.І.Вернадського. Інститут рукопису. Ф. 304, Дис. № 2395. Перцов Васильй "Идея провиденциального назначения России в Греко-славянском мире и выражения ея на Руси с половинь: XV в. до дома Романовых включительно." [1916 г.] – С. 4.
9. Патрік М. Церква Східної Європи на перехідному етапі свого розвитку // Срібна Земля. – 1994. – 15 січня. – С.13.
10. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях. / За заг. ред. І.С.Дзюбка, І.Г. Онищенко та ін./ – К., 1999. – С. 147.
11. Салій К. Конфесійний фактор у зовнішньополітичному іміджі української держави // Нова політика. – 2000. – №3. – С. 52-55.
12. Священний Синод заботится об Украине. В Москве намерены обсудить межрелигиозную ситуацию в нашей стране // Киевские Ведомости. – 20 апреля 2000 года. – С. 2.
13. Сьомін С.В. Інтереси національної безпеки України у сфері державно-церковних відносин. // Стратегічна панорама. – 1999. – № 1-2. – С. 117.
14. Филипович Л., Саган О. Релігійна ситуація в Україні: стан і головні проблеми першого півріччя 2004 р. // Людина і світ. – 2004. – №9. – С. 2-12.
15. Церква на старті президентської кампанії в Україні. // Людина і світ. – 2004. – №8. – С. 2-5.
16. Чи буде довіра між церквами? // Неділя-тиждень. – 2005. – 29 січня. – 4 лютого. – С.2.
17. Щоткіна К. В облозі ідеології. // Людина і світ, 2004. – №7. – С.11-13.

SUMMARY

Tetyana Bezeha. INFLUENCE OF THE ORTHODOX CHURCH IN THE POLITICAL LIFE OF UKRAINIAN STATE

The article deals with the influence of the Orthodox church in the political life of Ukrainian state. Author evaluates interactions that have a negative influence over politics in Ukraine, as well over the church. The researcher makes conclusion that church have to control ethical values of politics, and not to be the instrument of ideological and geopolitical influence of some countries over politics in Ukraine.

Данилець Юрій
(м. Ужгород)

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄПІСКОПА НОВОСАДСЬКО-БАЧКЬСЬКОГО ІРИНЕЯ (ЧИРИЧА) НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ В 1927-1928 рр.

Православна церква на Закарпатті у першій половині ХХ ст. переживала процес становлення та розбудови. З входженням закарпатських земель до складу Чехословаччини під назвою Підкарпатська Русь, православні вірники отримали право реалізувати свої конституційні права на перехід з однієї конфесії в іншу. Православні громади, що утворилися тут, канонічно належали до Сербської православної церкви (далі СПЦ), тому саме до Белграду було надіслано звернення про призначення на Підкарпатську Русь єпископа. Синод СПЦ призначив у 1920 р. своїм делегатом для православних Підкарпатської Русі Досифея (Васича) – єпископа Нішського. Другим сербським єпископом для православної церкви був висвячений на початку 1927 р. – Іриней, владика Новосадсько-Бачкський, він керував єпархією на протязі одного року. Крім сербської юрисдикції на Підкарпатській Русі з 1923 р. діяли священики та місіонери Празького архієпископа Савватія (Врабец), що отримав хіротонію від Константинопольського патріарха Мелетія. Патріарх не мав канонічного права висвячувати архієпископа для Чехословаччини, бо там проводила свою діяльність СПЦ.

Діяльність єпископа Іриней на Підкарпатській Русі у 1927–1928 рр. є складна і суперечлива. Розробка даної теми важлива не лише для історії православної церкви в Закарпатській області, вона тісно переплітається з історією Сербської та Чеської православної церков на початку ХХ ст. В останні роки історики отримали змогу досліджувати архівні документи, які не були доступні до цього часу. Це дає можливість підійти до вивчення проблеми з новітніх наукових поглядів.

Дослідження православної церкви за часів правління єпископа Іриней є актуальним з тої причини, що і на теперішній час відсутні узагальнюючі наукові праці з цього питання. Вчені на протязі ХХ ст. звертали свою увагу лише на окремі аспекти в історії православної церкви на Закарпатті, їх розробки були поверховими. Наприклад, в „Истории Православной Христианской церкви...” дається позитивна оцінка діяльності єпископа Іриней [5, 42]. В 1948 р. у журналі „Православний вісник” вийшла стаття Я. Галана під псевдонімом П. Закарпатський, присвячена історії православної церкви на Закарпатті [4, 146-157]. Характеризуючи православних єпископів у 20-х рр. ХХ ст., вчений навіть не згадує єпископа Іриней, і не дає оцінку його діяльності. Деякі зрушення в дослідженні цього питання відбулися лише за часів незалежної України. У 1999 р. ігумен Гавриїл (Кризина) видав матеріали богословської кандидатської дисертації, де на мізерній кількості використаних джерел побіжно розглядалося становище православної церкви на Закарпатті у 1927–1928 рр. [1]. Високо оцінив роботу єпископа Іриней прот. В. Максимішинець [7]. Погоджуємось з його твердженням, що головна заслуга єпископа Іриней полягає

в тому, що за його сприяння чехословацький уряд почав надавати православній церкві деяку підтримку – субвенцію на утримання єпархії та священників [7, 127]. Причини від'їзду єпископа Іринея з Закарпаття проаналізував о. А. Пекар, ЧСВВ [8]. На його думку, єпископ був змушений покинути єпархію у зв'язку з протидією йому 30 священників – прихильників архієпископа Савватія [8, 117].

В основу дослідження покладено матеріали Державного архіву Закарпатської області (далі ДАЗО – Ю. Д.) у м. Ужгород. А саме, документи із фондів Ф. 2. – Президія Краєвого управління Подкарпатської Русі, г. Ужгород та Ф. 151. – Правління Мукачівської греко-католицької єпархії, г. Ужгород. Характеризуючи вище названі фонди ДАЗО, які складаються з підбірки матеріалів дорадянського періоду, слід зауважити, що вони містять дуже важливі, раніше не досліджені документи. Зокрема це листування з міністерством внутрішніх справ, поліційними, жупанатськими, окружними урядами по питанню організації православної церкви на Підкарпатській Русі та Словаччині в 1920–1930 рр. Окрему групу складають розпорядження Цивільної Управи Підкарпатської Русі по церковним питанням та звіти окружних начальників про релігійний рух в районах.

Метою даної публікації є дослідження конфесійного життя православної церкви на Підкарпатській Русі за часів єпископа Іринея. Предметом нашого дослідження є взаємовідносини єпископа з державними органами та духовенством єпархії; церковна структура та релігійна боротьба між православними та представниками інших релігійних напрямків.

11 листопада 1926 р. в с. Іза були скликані збори представників православних общин Закарпаття, які вирішили просити Собор СПЦ невідкладно прислати на Підкарпатську Русь єпископа, який залишився би тут назавжди, або, принаймні, до тих пір, поки православна церква не буде остаточно організована згідно статуту 1868 р. Крім того збори ухвалили рішення послати в Лігу Націй та сербському міністру іноземних справ М. Нинчичу протест проти незаконних дій уряду Чехословаччини, який порушує законні права православної церкви в Підкарпатській Русі. Того ж дня в Раду Ліги Націй був відправлений меморандум підготовлений О. Геровським – юрисконсультом православної церкви на Підкарпатській Русі. Документ складався з 44 сторінок і 28 додатків – різних розпоряджень чеського уряду по відношенню до православної церкви в Підкарпатській Русі, які збори вважали незаконними. Документ був підписаний наступними особами: В. Гайду та Ю. Пристая з с.Іза, В. Андрашко з с.Білки, Ю. Олексій з с. Нижне Селище, підстароста І. Ділець з с. Горінчево-Монастирець, В. Величко з м.Хуст та І. Росоха з с.Нижній Бистрий [2, 3]. Після засідання виконавчого комітету 22 листопада 1926 р. О. Геровський та секретар зборів священник Д. Беляков виїхали до Сербії, де в Сремських Карловцях готувалося проведення Собору СПЦ. Через деякий час до них приєдналися В. Гайду та ігумен Амфілохій (Кемінь). У цій скарзі православні Підкарпатської Русі заявили протест проти дій уряду Чехословаччини і просили Раду Ліги Націй вступатися за них і зажадати від чехословацького уряду, щоб він не втручався у внутрішні справи православної церкви і визнав її на-

рівні з рештою релігійних віросповідань, що існують в Чехословацькій республіці [2, 7 об].

У тому ж 1926 р. чеський уряд видав закон про православну церкву в Підкарпатській Русі за №122, в якому мовилося: всякий церковний православний приход вважається затвердженою державою, якщо він був зареєстрований настоятелем церкви станом на 1 січня 1926 р. Але, на жаль, цей закон тримався в таємниці до 1928 р., коли чехословацький уряд видав розпорядження за №124, в якому було докладніше пояснено рівноправ'я православної церкви з іншими віросповіданнями в Чехословаччині.

Коли ж всі питання щодо діяльності православної церкви були узгоджені з урядом Чехословаччини, Синод СПЦ прислав обіцяного православної делегації православного єпископа Іринея, який і прибув в Підкарпатську Русь на початку 1927 р.

14 січня 1927 р. він у супроводі секретаря диякона Дамаскина (Грданички) приїхав до Праги, для узгодження всіх умов його перебування в Підкарпатській Русі на посаді керуючого православною церквою [2, 2]. Цього ж дня єпископ Іринея зустрівся з єпископом Чехословацьких земель Гораздом (Павлик), ставлеником СПЦ, з яким обговорив питання діяльності православної церкви в державі та усунення архієпископа Савватія [2, 45].

14 січня 1927 р. з с.Іза єпископ відправив своє перше архієрейське послання і розпорядження до православного духовництва і народу на Підкарпатській Русі. У своєму першому посланні владика говорив, що він „прибув на Карпатську Русь по благословенню Архієрейського Собору Сербської Православної Церкви і з відома уряду Чехословацької республіки, який обіцяв йому надати свою повну моральну і матеріальну допомогу” в справі організації місцевої православної церкви [3, 2].

З огляду на те, що єпископу Іринею було необхідно для організації православної єпархії жити ближче до світських властей, він тимчасово переїхав до Ужгорода, де 15 січня 1927 р. зробив візит губернатору Підкарпатської Русі А. Бескиду, віце-губернатору А. Разсипалу і іншим видним особам, з якими обговорював питання, що стосувалися православної церкви.

19 січня 1927 р. єпископ Іринея приїхав у с.Іза у супроводі архімандрита Олексія (Кабалюка) та архімандрита Матвія (Вакарова) [2, 17]. В селі владика зустріли біля 200 осіб, які біля входу до фару (будинок священника при церкві – Ю.Д.) вивісили напис: „Да розрадується душа Твоя о Господі”. Перший привітав єпископа Іринея від імені православного комітету с.Іза Ю. Пристая. В церкві з вітальним словом виступив ігумен Амфілохій (Кемінь). Під час служби було присутні біля 400 осіб [2, 17 об].

Єпископ Іринея проводив місіонерську роботу серед греко-католицьких вірників та духовенства. Так, за повідомленням Ізянського стражмістра В. Штіга єпископа Іринея в Хусті 21 січня 1927 р. відвідали два уніатські священники з Мукачівщини, які виявили своє бажання перейти в православ'я [2, 35].

Після прибуття до Ужгорода єпископ Іринея почав діяльність по організації православної церкви, прагнучи добитися у чехословацького уряду визначення допомоги (конгруа) православному духовництву на підставі чехословацького закону за №122 від 25 червня 1926 р. Про це свідчить його по-

слання до православного населення від 3 лютого 1927 р. У ньому порушувалось питання утримання православного духовенства. Єпископ Іринеї наголошував, що держава, згідно закону від 25 червня 1926 р. забезпечила духовенству певне утримання, але не всі священники змогли отримати допомогу у зв'язку з рядом вимог. Крім того, священники не отримали конгруа до поки єпархіальне керівництво не узагальнить і не подасть відповідний кошторис. У зв'язку з тим, єпископ просив священників підготувати і подати до органів влади документи для отримання фінансової допомоги [3, 6].

Активна діяльність єпископа Іринеї викликала різку реакцію архієпископа Савватія в Празі. Вже 7 лютого 1927 р. у посланні до духовенства та мирян архієпископ Савватій стверджував, що єпископ Іринеї не прийшов на Підкарпатську Русь як пастир, бо має свою область у Сербії [3, 14]. Він переконував вірників, що діяльність єпископа Іринеї не принесе на Підкарпатську Русь єдність і мир, а навпаки влаштує розкол ще більший. Архієпископ Савватій закликав не підкорюватись розпорядженням Іринеї [3, 15].

Хоч чехословацька влада і заборонила архієпископу Савватію втручатися до справ православної церкви на Підкарпатській Русі, його прихильники продовжували антисербську агітацію та пропаганду. Про це свідчать численні листи священників до єпископа Іринеї. Наприклад, священник з с. Кушниці ієромонах Сергій (Марушко) 4 квітня 1927 р. заявив, що він не визнає владу єпископа Іринеї і підкоряється лише архієпископу Савватію [3, 26]. За повідомленням свящ. Георгія Русинка з с. Тернова від 9 лютого 1927 р., в Тячівському окрузі архієпископа Савватія підтримували: архімандрит Боголіп (Церковник) (с. Бедевля), священники – І. Бабич (с. Дубове), Г. Бездзір (с. Каліни), І. Кивешлігетій (с. Ганічі), Г. Носа (с. Нересниця), С. Стойка (с. Вел. Крива) [3, 1 об], В. Несух (с. Тербля), І. Бабинець (с. Дулово), В. Немеш (с. Угля), В. Країло (с. Чумальово), ієромонах Миколай (Мадар) (с. Кричево), М. Салейчук (с. Колодне) [3, 9].

9 лютого 1927 р. єпископ Іринеї відвідав православні монастирі в с. Іза та с. Липча [2, 35 об]. 13 лютого 1927 р. відбулася його зустріч з сільською владою с. Іза. Там були присутні: голова православного комітету Ю. Пристая, голова нотарського уряду Ю. Рошкот, піднотар З. Рознай, сільські учителі І. Бережанин та І. Богаш, стражмістер В. Штіг і його заступник Й. Крижан. На зборах обговорювалися адміністративні жупні та шкільні питання. Єпископ просив урядників надати йому збірники законів для вивчення та ознайомлення. Крім того єпископ підняв питання про створення руської читальні в селі [2, 43]. Піклувався також єпископ Іринеї і про моральне становище православних священників. Наприклад, перед Великоднем 1927 р. поставив вимогу про те, щоб все духовництво сповідалося і причастилося „на підставі законів РПЦ та СПЦ” [6].

28 лютого 1927 р. єпископ Іринеї на автомашині у супроводі 2 монахів приїхав у с. Великі Лучки на Мукачівщині. У церкві була відслужена вечірня служба на чолі з свящ. Д. Беляковим, а після чого єпископа привітали місцеві жителі. У своїй промові єпископ Іринеї говорив про історію православного руху в Великих Лучках: „пам'ятають ще багато з Вас, я есте були ув'язнені у в'язницях Угорщини, засуджені в Сиготі, але Бог Вас завжди боронив, а тому

будьте терпеливі, і отримаєте від Бога заступництво” [2, 61]. Після вечірні єпископ оглянув і схвалив місце для будівництва нової православної церкви [2, 61].

Серед православних сербської юрисдикції також не було єдності. Наприклад, 26 січня 1927 р. у єпископа Іринеї виник конфлікт з архімандритом Матвієм (Вакаровим) – настоятелем Свято-Миколаївського монастиря. Причиною тому послужило призначення секретарем Духовної Консисторії монаха Афанасія (Чолика) [2, 35]. Архімандрит Матвій (Вакаров) виступив проти даної кандидатури, бо сам хотів посісти цю посаду. У листах до жителів с. Іза О. Геровський переконував православних вірників, що чеська влада більше не допустить приїзду єпископа Іринеї на Підкарпатську Русь. 9 червня 1927 р. з Сербії приїхав секретар Дамаскин, який повідомив, що чеська влада не робить жодних перепон для приїзду єпископа Іринеї в с. Іза. За його інформацією, між архімандритом Матвієм (Вакаровим) і О. Геровським та єпископом Іринеєм виникли суперечності з причини того, що перші були не згодні з лояльним ставленням єпископа до питань церкви на Підкарпатській Русі. З того питання єпископ Іринеї скаржився на О. Геровського до Синоду СПЦ. Крім того Дамаскин повідомляв, що архімандрит Матвій (Вакаров) та О. Геровський виступали за відокремлення від сербської юрисдикції і утворення окремої православної церкви на Підкарпатській Русі. У червні 1927 р. Дамаскин розробив статут православної церкви і вислав його на розгляд міністерства, яке передало його до Синоду на затвердження [2, 153].

Єпископ Іринеї та секретар Дамаскин велику увагу приділяли освітньому рівню православного духовенства на Підкарпатській Русі. У 1927 р. за їх сприяння на навчання в богословські заклади Югославії виїхало з Хустського округу (нині Хустського р-н) – 5 чол., Тячівського округу (нині Тячівського р-н) – 3 чол., Волівського округу (нині Міжгірський р-н) – 1 чол. [2, 188]. Крім того єпископ Іринеї та секретар Дамаскин домоглися відкриття в м. Хуст богословських курсів, які до 1929 р. підготували біля 20 священників [1, 66].

На кінець 1927 р. на території сучасної Закарпатської області діяло 86 православних приходів, 8 монастирів та скитів. За рішенням Синоду СПЦ єпископ Іринеї наприкінці 1927 р. був відкликаний із Підкарпатської Русі. На його місце було призначено єпископа Рашко-Призренського Серафима (Івановича), який на початку 1928 р. прибув у довірену йому єпархію.

Правління єпископа Іринеї припадає на складний і суперечливий період. У другій половині 20-х рр. ХХ ст. православна церква не мала чітко сформованої структури. На Підкарпатській Русі діяли дві юрисдикції – сербська та константинопольська, що вносило хаос та релігійну боротьбу серед православного духовенства та вірників. За короткий час діяльності єпископ Іринеї досяг значних результатів. Йому вдалося добитися від чехословацької влади припинення підтримки архієпископа Савватія; уряд розпочав виділяти для православного духовенства фінансову допомогу; населення здобуло змогу здобувати освіту у богословських закладах Югославії; єпископ Іринеї домігся вільного переходу із унії у православ'я; було врегульовано питання щодо православних кладовищ; Духовна Консисторія з 1927 р. почала діяти постій-

но, керуючи всіма церковними справами в Підкарпатській Русі у відсутності єпископа.

1. Гавриил (Кризина), игумен. Православная Церковь в Закарпатье (век XX). – К., 1999. – 200 с.
2. ДАЗО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 91.
3. ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 13. – Спр. 599.
4. Закарпатський П. Православна Церква на Закарпатті // Православний вісник. – 1948. – №5. – С. 146-157.
5. История Православной Христианской Церкви для карпаторусских учеников народной и гражданской школы. – Ужгород, 1936. – 43 с.
6. Иринеи (Чирич), єпископ. Розпорядження ЕК № 174/27 від 11 квітня 1927 р. (Ужгород) // Поточний архів Мукачєво-Ужгородської православної єпархії.
7. Максимішинєц В., прот. История Православной Церкви в Карпатской Руси. – Ужгород: Лира, 2004. – 160 с.
8. о. Пекар А., ЧСВВ. Нариси історії церкви Закарпаття. Єпархієне оформлення. – Вид. друге: – Рим-Львів: Вид-во Отців Василян „Місіонер”, 1997. – 232 с.

SUMMARY

Juriy Danilec. ACTIVITY OF THE BISHOP NOVOSADSKOGO-BACHSKOGO IRUNEJA (CHIRICHA) ON PODKARPATSKOJ RUSSI IN 1927-1928 YEARS

In the article activity of the bishop Iruneja (Chiricha) is examined on Podkarpatskoj Russi in 1927-1928 years on position of managing an orthodox church. On the basis of sources economic and confession position of orthodox Serbian jurisdiction is analysed. The row of reforms of conducted by a bishop fixed positions of orthodox church and provided her equality of rights in the Czechoslovakia state.

*Кічера Віктор
(м. Ужгород)*

ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК МУКАЧІВСЬКОГО ТА ІМСТИЧІВСЬКОГО МОНАСТИРІВ МУКАЧІВСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ В 20 – 30-х рр. ХХ ст.

Після поразки Австро-Угорщини у першій Світовій війні (1914–1918 роки) та її розпаду (жовтень 1918 року) постало питання приналежності Закарпаття до певної держави. Але, на жаль, ця приналежність була визначена не населенням Закарпаття, а зовнішніми силами. Так, зокрема, 10 вересня 1919 року Закарпаття за Сен-Жерменським договором входить до складу Чехословаччини.

Звичайно, що входження Закарпаття до іншої держави змінювало ситуацію в цілому і зокрема для монастирів Мукачівської греко-католицької єпархії. Так, згідно перепису 1921 року на Закарпатті проживало: 54,8% греко-католиків, 15,3% іудеїв, 10,9% євангелістів, 10% православних, 0,1% римо-католиків тощо [1]. Зважаючи на все це, Чехословацький уряд не змінював Австро-Угорське законодавство, що полягало в специфіці історичного розвитку Закарпаття – значному впливові церкви на всі сторони суспільно-політичного життя [2]. До речі, немало роль в цьому відігравали й монастирі.

Актуальність даного дослідження обґрунтовується необхідністю показати роль монастирів не лише в релігійному, але й в суспільно-економічному житті. Крім того, відсутні загальні праці з даної проблеми, що, безумовно, робить її необхідною для дослідження.

Метою є показати економічне становище монастирів та дати їх порівняльну характеристику. Крім того, слід з'ясувати умови в яких відбувався розвиток монастирів.

Завдання даної роботи, на основі джерельних матеріалів, дослідити один з етапів господарського розвитку двох монастирів порівнюючи з попереднім періодом.

В основі даного дослідження лежать джерельні матеріали. Робота написана на основі архівних матеріалів Державного архіву Закарпатської області в м. Берегово. Базою для дослідження є фонд 64 – Мукачівський монастир (1360 – 1945 рр.), де зустрічаємо, перш за все, інвентарні описи обидвох монастирів та інші цікаві документи. Серед літератури використано працю ужгородських науковців “Нариси історії Закарпаття” та стаття отця А. Пекаря “Греко-католицька церква під час окупації Закарпаття (1934–1944)”, де є деякі матеріали з даної проблеми.

Та все ж таки зміни в релігійному законодавстві були: 14 квітня уряд республіки прийняв закон № 220 про ліквідацію коблини та роковини в Закарпатті як пережиток феодально-кріпосницького устрою [3]. Звичайно, що все це відчутно вдарило по економічній спроможності монастирів, але держава обіцяла відшкодування.

Як бачимо, Чехословаччина, на відміну від Австро-Угорщини, не